

KS. ROBERT BIEL

W POSZUKIWANIU KSZTAŁTU NOWEJ EWANGELIZACJI

SEARCHING OF THE SHAPE OF NEW EVANGELIZATION

A b s t r a c t. Changes of civilization that took place in Europe in recent decades have led to a crisis of ecclesial life expressed in the formula: a society without the Church, the Church without the faithful, the faithful without faith. Such a situation forces the Church to seek new areas of transmitting the faith and evangelization, because the former points of support embedded in the traditional, folk Church are decomposed. Today's believers have lost a basic sensitivity to the matters of faith. Therefore, transmission of the faith must be achieved now mainly at the level of the kerygma and mystagogy and have a community character. This requires a change of the Church pastoral ministry's optics and a new opening not only for those already converted, but also for those who are still in need of conversion.

Key words: church, evangelization, society, faith, pastoral care, religious crisis.

Problematyka przekazu wiary i ewangelizacji stała się dzisiaj tematem wielu dyskusji zarówno w kręgach teologów, jak i osób odpowiedzialnych za przyszłość Kościoła. Dyskusja ta wydaje się poniekąd sprowokowana przez sytuację współczesnego Kościoła, który doświadcza przejawów różnorodnego kryzysu. Kryzys ten bywa definiowany w różny sposób, w zależności od perspektywy, z jakiej próbuje się ocenić eklezjalną rzeczywistość. O poważnym zagrożeniu wiary alarmował już przed niemal ćwierćwieczem H. Maier. Przy okazji wspólnego sympozjum niemieckich biskupów i świeckich zwrócił on uwagę na fakt, że wiara jest zagrożona. To zagrożenie ma swoje źródło już nie w przychodzących z zewnątrz prześladowaniach, lecz w wewnętrznym osłabieniu wiary, jest ono generowane nie przez krytykę religii i walkę z Ko-

ściołem, ale przez coraz większą obojętność wiernych¹. Trafną i wieloaspektową analizę tego kryzysowego stanu życia eklezjalnego podaje niemiecki teolog K. Armbruster, który wskazuje trzy najważniejsze jego płaszczyzny. W jego przekonaniu główne problemy współczesnego Kościoła dają się trafnie scharakteryzować na podstawie kryzysowej triady, na którą składają się: społeczeństwo bez Kościoła, Kościół bez wiernych, wierni bez wiary². Te właśnie spostrzeżenia Armbrustera zasługują na nieco głębszą refleksję.

I. TRZY PŁASZCZYZNY KRYZYSU ŻYCIA EKLEZJALNEGO

Dokładniejsza analiza sytuacji Kościoła we współczesnej Europie Zachodniej nie pozostawia złudzeń: ten dawny chrześcijański Zachód jest już od dawna zdechristianizowany. W postmodernistycznej masie ginie substancja chrześcijaństwa, elementy chrześcijańskie, które pochodziły z dawnych chrześcijańskich stuleci, zniknęły już niemal całkowicie z życia nowoczesnego społeczeństwa – zauważa J. Lortz³. O tym, jak bardzo współczesne społeczeństwo oddaliło się od Kościoła, świadczą wyniki ankiety przeprowadzonej w Niemczech jeszcze pod koniec ubiegłego wieku. W ankiecie tej „duże zaufanie” wobec Kościołów wyraziło jedynie 20% ankietowanych, czyli o połowę mniej od wyrażających zaufanie wobec organizacji stojących na straży praw konsumenckich⁴. Ten ciągle postępujący proces sekularyzacji zdaje się spychać religię na margines życia społecznego⁵. Chrześcijanie są natomiast coraz częściej uznawani w tym zsekularyzowanym, wręcz neopogańskim społeczeństwie za ciało obce i burzycieli pokoju społecznego, którzy nie chcą przestrzegać konsensusu społecznego i nie są gotowi czynić tego wszystkiego, co w dzisiejszym społeczeństwie – zgodnie z kanonami nowoczesności –

¹ H. M a i e r. *Vergegenwärtigung des Glaubens*. W: *Die Zukunft des Glaubens. Gemeinsame Studientagung der Deutschen Bischofskonferenz und des Zentralkomitees der deutschen Katholiken vom 16. bis 18. November 1988*. Red. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. Arbeitshilfen nr 65 s. 7-21 [tu s. 7]; zob. także: R. B i e l. *Wewnątrzkościelne źródła osłabienia wiary chrześcijan*. W: *Duszpasterstwo wobec kryzysu wiary*. Red. W. Przygoda, K. Świąt. Lublin: Wydawnictwo KUL 2013 s. 79-102.

² K. A r m b r u s t e r. *Von der Krise zur Chance. Wege zu einer erfolgreichen Gemeindepastoral*. Freiburg: Herder 1999 s. 14.

³ J. L o r t z. *Wie kam es zur Reformation?* Einsiedeln 1950 s. 8 n.

⁴ Ankieta opublikowana w tygodniku „Focus” 48:1995 s. 109.

⁵ K. K o c h. *Zeit-Zeichen. Kleine Beiträge zur heutigen Glaubenssituation*. Freiburg: Kanisius 1998 s. 184.

czynić należy⁶. Symptomatyczne wydaje się stwierdzenie zaczerpnięte z uzasadnienia niemieckiego Trybunału Konstytucyjnego w sprawie krzyża, mówiące o tym, że chrześcijaństwo miało w Europie niespotykaną siłę oddziaływania. Niestety, w owym uzasadnieniu o świętości chrześcijaństwa mówi się już tylko w czasie przeszłym – „miało”⁷, bo Europa jest dzisiaj już nie tylko bez Kościoła, ale – jak z bolesną trafnością zauważa Lortz – „Europa jest dzisiaj [...] w groźny sposób oddalona od chrześcijaństwa: tak zwany chrześcijański Zachód jest w rzeczywistości zdechrystianizowany, jest wręcz apostatycznym Zachodem”⁸.

Drugi element tej kryzysowej sytuacji współczesnego życia eklezjalnego sprowadza się do stwierdzenia: Kościół bez wiernych. I rzeczywiście, patrząc z tej perspektywy, Kościół staje się coraz bardziej instytucją podobną do glinianego kolosa, który ze względu na coraz mniejszą liczbę wiernych bliski jest załamania. Natomiast wierni związani z Kościołem doświadczają w swoim życiu bolesnego braku Ewangelii i braku wiary⁹. Czasami można nawet odnieść wrażenie, że dzisiaj szerzy się – szczególnie na Zachodzie – coraz to większy przymus, aby ciągle się usprawiedliwiać, że się „jeszcze” jest w Kościele¹⁰. Wzrastająca liczba wystąpień z Kościoła, stanowiących swoiste wotum przeciw Kościołowi, sprawia, że staje się on coraz to bardziej „małą trzódką”¹¹ żyjącą na marginesie współczesnego społeczeństwa. Coraz mniejsza liczba księży, coraz więcej wystąpień z Kościoła to tylko niektóre przejawy tej kryzysowej sytuacji swoistego kurczenia się Kościoła¹². Nie da się ukryć, że te malejące liczby opisujące rzeczywistość życia eklezjalnego stawiają Kościół – jak to trafnie opisuje Armbruster – w sytuacji „króliczka wpatzonego w mającego go za chwilę pożreć węża”¹³.

⁶ K. K o c h. *Minarett – ein Schmelztiegel von Problemen?* „Schweizerische Kirchenzeitung” 5:2010 s. 98-103 [tu s. 100].

⁷ Por. *Entscheidungen – Bundesverfassungsgericht: Senatsentscheidung*. „Neue Juristische Wochenschrift” 38:1995 s. 2477-2483 [tu s. 2479].

⁸ L o r t z. *Wie kam es zur Reformation?* s. 8 n.

⁹ A r m b r u s t e r. *Von der Krise zur Chance* s. 14.

¹⁰ K. K o c h. *Zwischenrufe. Plädoyer für ein unzeitgemäßes Christentum*. Freiburg i. Br.: Christophorus 1987 s. 16.

¹¹ K. K o c h. *Zum Innersten. Für eine Kirche, die das Geheimnis lebt*. Freiburg–Basel–Wien: Herder 2003 s. 38.

¹² Zob. szerzej: R. B i e l. *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*. Tarnów: Biblos 2012 s. 219-359.

¹³ A r m b r u s t e r. *Von der Krise zur Chance* s. 14.

Ostatni element tej kryzysowej triady to wierni bez wiary. Współcześni wierni wykazują się brakiem wiary i swoistym brakiem Ewangelii. Trafną diagnozę tego stanu rzeczy przedstawił w swojej adhortacji papież Jan Paweł II pisząc, że współczesna europejska kultura „sprawia wrażenie «milczącej apostazji» człowieka sytego, który żyje tak, jakby Bóg nie istniał”¹⁴. Także papież Benedykt XVI zwrócił na to uwagę w liście zapowiadającym rozpoczęcie Roku Wiary. Podczas gdy w przeszłości wiara była rzeczą niemal oczywistą i powszechnie akceptowaną, „to obecnie wydaje się, że w znacznej części społeczeństwa już tak nie jest, z powodu głębokiego kryzysu wiary, który dotknął wielu ludzi”¹⁵. Na ten problem już wcześniej zwrócił uwagę Sobór Watykański II, wskazując, że „w przeciwieństwie do dawnych czasów odrzucanie Boga czy religii lub odciąganie od nich nie jest już czymś niezwykłym i wyjątkowym; dziś bowiem uchodzi to nierzadko za coś, czego wymaga postęp naukowy lub jakiś nowy humanizm”¹⁶. Dzisiejsze doświadczenia pokazują, że niewiara stała się wręcz modną, a współczesne czasy odznaczają się nie tyle poszukiwaniem Boga, ile raczej zapomnieniem o Bogu, a nawet swoistą głuchotą na Boga.

II. IMPERATYW POSZUKIWANIA NOWYCH DRÓG PRZEKAZU WIARY

Troska o przekazanie wiary następnym pokoleniom towarzyszyła Kościołowi już od samych jego początków. Zarówno chrześcijanom, jak i Kościołowi przyświecała od zawsze biblijna zasada dzielenia się własną wiarą, zaczerpnięta jeszcze z tradycji starotestamentowej i zawarta w Księdze Psalmów: „Cośmy słyszeli i cośmy poznali, i co nam opowiedzieli nasi ojcowie, tego nie ukryjemy przed ich synami. Opowiemy przyszłemu potomstwu chwałę Pana i Jego potęgę, i cuda, których dokonał” (Ps 78, 3 n.). Doniosłość tego pokoleniowego aspektu wiary podkreśla też kard. J. Meisner, postulując nawet, aby te pokolenia, które wcześniej wierzyły, ufały, kochały i cierpiały, miały też prawo głosu w życiu obecnego pokolenia. Tym samym pokazuje on, że wiara i jej przekaz powinny być w Kościele postrzegane nie tylko

¹⁴ J a n P a w e ł II. Posynodalna adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*. 28.06.2003 nr 9.

¹⁵ B e n e d y k t XVI. List apostolski *Porta fidei*. 11.10.2011 nr 2. „L’Osservatore Romano” (wersja polska) 32:2011 nr 12 s. 4.

¹⁶ Sobór Watykański II. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* nr 7.

synchronicznie, ale też diachronicznie, ponieważ w ten sposób można połączyć przeszłość, teraźniejszość i przyszłość¹⁷. Tylko w takiej perspektywie, która nie wyklucza i nie faworyzuje żadnego pokolenia, w Kościele może rozbrzmiewać głos jednoczący czasy. A to właśnie w takim świadectwie wiary diachronicznej większości manifestuje się w szczególny sposób działanie Ducha Chrystusa¹⁸.

Odwołując się jednak do historycznych doświadczeń, trzeba stwierdzić, że coraz bardziej widoczne jest przekonanie, że związana z konstantyńskim modelem Kościoła oczywistość wrastania w eklezjalną wspólnotę na podstawie społecznych procesów wiary staje się coraz słabsza. Powoli rozpada się cała struktura leżąca u podstaw pokonstantyńskiej eklezjalnej praktyki społecznej. Znikają także – bez możliwości zahamowania tego procesu – punkty oparcia Kościoła w strukturach społecznych i obyczajach, które przez wieki stanowiły fundament bycia chrześcijaninem¹⁹. Nie ulega też wątpliwości, że wraz z postępującym rozpadem struktur Kościoła ludowego nastąpiło też dramatyczne przerwanie tego, od stuleci kontynuowanego w społeczeństwie, procesu przekazywania wiary²⁰. Środowisko wiary będące dotąd fundamentem przekazu ulega coraz bardziej posuniętemu rozkładowi, tradycyjne niemal punkty wsparcia wiary zawodzą, a praktykowane dotąd recepty na życie stały się dla współczesnych ludzi nijakie i bez smaku²¹. W pewnym sensie zostały nawet zerwane owe pokoleniowe więzy wiary²², a rodzinne i zakorzenione w życiu społecznym formy jej przekazu musiały ulec zmianie²³. Dlatego słuszny wydaje się postulat poszukiwania nowych dróg i nowych sposobów przekazywania wiary. W tym kontekście na uwagę zasługuje propozycja

¹⁷ Por. J. M e i s n e r. *Wider die Entsinnlichung des Glaubens*. Graz: Styria 1990 s. 35 n.

¹⁸ K. K o c h. *Zur Rettung eines kirchlichen Dienstes*. Freiburg: Paulusverlag 1992 s. 39.

¹⁹ K. K o c h. *Kirche – um Gottes willen! Unzeitgemäße Reden gegen den Trend*. Freiburg: Paulusverlag 1998 s. 43.

²⁰ Zob. R. B i e l. *Die Krise der sakramentalen Dimension des kirchlichen Lebens*. „Pastoraltheologische Hefte” 3:2010 s. 6-13.

²¹ P. A b e l. *Über-leben? Pastoraltheologische Beobachtungen zur Lage von Religion und Kirche*. W: *Kirche postmodern überholt? Erfahrungen und Visionen in einer Zeit des Umbruchs*. Red. J. Homeyer, G. Steins. München: Bernward bei Don Bosco 1996 s. 20-36 [tu s. 21].

²² K. L e h m a n n. *Erzählt euren Kindern davon... W: Die Zukunft des Glaubens* s. 22-38 [tu s. 3].

²³ Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. *Sakramentenpastoral im Wandel*. Bonn 1993 s. 9 n.

J. Homeyera, który wskazuje trzy płaszczyzny istotne dla przekazu wiary we współczesnym społeczeństwie: *kerygma*, *mistagogia* i *koinonia*.

Przy dokładniejszej analizie obecnej sytuacji Kościoła da się zauważyć, że problemy z przekazywaniem wiary wiążą się współcześnie ze sposobem kościelnego przepowiadania. Duszpasterze muszą mieć świadomość, że zmienił się nie tylko historyczno-kulturowy kontekst przepowiadania, ale też poziom wiedzy religijnej adresatów tegoż przepowiadania. Niektórzy z wiernych mają dzisiaj problem – jak nieco sarkastycznie zauważa K. Koch – ze wskazaniem różnicy między Golgotą a Colgate. Dlatego ze względów nawet czysto kulturowych jest wręcz konieczne odświeżenie wiedzy religijnej²⁴. Wielu współczesnych chrześcijan nie ma już pewnej podstawowej wrażliwości na kwestie wiary. Na ten problem obrazowo zwraca uwagę J. Wanke, który zauważa, że cechą wielu współczesnych jest to, że są oni „religijnie niemuzycalni”²⁵. Natomiast, jak słusznie zauważa K. Nientiedt, aby móc wierzyć, trzeba mieć swoistą „religijną muzykalność”, która nie może być zastąpiona nawet przez bardzo mądre wykłady z historii muzyki czy rytmiki²⁶. Podejmując zatem przepowiadanie, musimy się dzisiaj liczyć z przestrożą skierowaną przez biskupa J. Wanke. Twierdzi on, że adresaci naszego przepowiadania czują się czasami – słysząc nasze mądre teologicznie fundowane zdania – tak bardzo bezradni, jak ludzie mieszkający w jaskini, którym chcielibyśmy sprzedać okulary słoneczne. Wprawdzie w swoich rękach trzymają oni te słoneczne okulary grzecznie i niemal nabożnie, ale też bezradnie. Nie wiedzą bowiem, co mają z nimi tak na prawdę uczynić²⁷. Dlatego we współczesnym przepowiadaniu Kościoła, które ma stanowić jeden z ważnych elementów przekazu wiary, trzeba uwzględnić zasadę proponowaną przez K. Rahnera, mówiącą, że Kościół powinien zawsze odważnie i jednoznacznie bronić moralności, ale powinien też wystrzegać się przy tym niebezpiecznego moralizowania²⁸.

Drugą istotną płaszczyzną przekazywania wiary wskazaną przez J. Homeyera jest *mistagogia*. We współczesnym przepowiadaniu da się zauważyć

²⁴ K. K o c h. *Kirche im Übergang zum dritten Jahrtausend. Weisungen für die Kirche der Zukunft*. Freiburg: Kanisiusverlag 2000 s. 193.

²⁵ J. W a n k e. *Lasst uns das Licht auf den Leuchter stellen. Impulse für Christen*. Leipzig: Benno Verlag 2001 s. 9.

²⁶ K. N i e n t i e d t. *Dem Glauben Gestalt geben*. „Herder Korrespondenz” 40:1986 s. 105-107 [tu s. 106 n.].

²⁷ J. W a n k e. *Der Weg der Kirche in unserem Raum. Versuch einer Pastoralen Standortbestimmung*. „Priesterjahreft” 1986 s. 16-26 [tu s. 22].

²⁸ K. R a h n e r. *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1989 s. 80.

pewne napięcie między nauczaniem mistagogicznym a indoktrynerskim. Nie ulega wątpliwości, że przekazywanie wiary powinno się opierać na mistagogicznym procesie, który nie polega bynajmniej na dogmatycznej czy moralnej indoktrynacji, lecz na mistagogicznej inicjacji człowieka w tajemnicę życia. Przekazywanie wiary jest bowiem na wskroś duchowym procesem, który nie jest skutkiem moralnych apeli, ale dokonuje się w postawie mistycznej²⁹. Między tymi dwoma metodami istnieje poważna różnica. Mistagogia, w kontekście troski o przekazywanie wiary, oznacza konkretną pomoc w bezpośrednim doświadczeniu Boga. Celem tak rozumianego mistagogicznego działania Kościoła powinno być umożliwienie człowiekowi przeżycia podstawowych religijnych doświadczeń, które wychodzą wprawdzie z doświadczeń codzienności, ale powinny stać się drogami prowadzącymi do transcendencji i poznania Boga. Zadanie Kościoła w tym mistagogicznym procesie polega jedynie na tym, aby ludzi przywieść przed Boga, który i tak już był obecny w ich życiu, i pomóc im odkryć w sobie tę niepowtarzalną oraz jedyną w swoim rodzaju historię miłości Boga do nich³⁰.

Przekaz wiary powinien się – po trzecie – dokonywać na płaszczyźnie wspólnotowej. Wspólnota Kościoła, określona soborowym pojęciem *communio*, powinna być jednak w tym kontekście rozumiana w dwojakim sensie: zarówno jako cel, jak i jako droga do tego celu prowadząca. Przekaz wiary powinien być z jednej strony ukierunkowany na budowanie wspólnoty, ale z drugiej musi on być wspierany przez już istniejącą wspólnotę. Wiara powinna być bowiem przekazywana w żywym i ożywiającym byciu ze sobą i byciu dla siebie³¹. Za przekaz wiary jest bowiem odpowiedzialna cała wspólnota Kościoła, nie tylko hierarchia. W tej kwestii dochodzi, niestety, czasami do pewnych poważnych wypaczeń, o których pisze dobitnie K. Koch. Zauważa on mianowicie, że niekiedy można odnieść wrażenie, że w Kościele bardziej niż Ewangelią zwykło się zajmować tymi osobami, które Kościołowi przewodzą i nim kierują³².

²⁹ K. K o c h. *Kirchliches Leben im Zeichen des Mysteriums Gottes*. W: *Gottes Weisheit im Mysterium. Vergessene Wege christlicher Spiritualität*. Red. A. Schilson. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag 1989 s. 315-322.

³⁰ J. H o m e y e r. *Die Weitergabe des Glaubens*. W: *Die Zukunft des Glaubens* s. 13-38 [tu s. 18].

³¹ Tamże s. 20.

³² K. K o c h. *Leben mit dem, der lebt. Perspektiven der priesterlichen Weggeführtenschaft im Licht von Joh 21*. W: *Priester – Visionär und Realist. Zur prophetischen Dimension des geistlichen Amtes*. Red. P. Klasvagt, K. Koch. Paderborn: Bonifatius 2001 s. 147-176 [tu s. 166].

III. POTRZEBA NOWEJ OPTYKI DUSZPASTERSKIEJ

W dzisiejszych czasach można odnieść wrażenie, że prawda chrześcijańskiego nauczania straciła już swoją dawną siłę przyciągania. W konsekwencji pierwotna dynamika przekazu wiary straciła swój impet, a chrześcijaństwo stało się tak defensywne, że ze strachu o swoją przyszłość myśli już tylko o sobie i zaczyna wątpić nawet w siebie. Taka sytuacja może rodzić pewne lęki o przyszłość, wyrażające się w pytaniu, jakie z z troskaniem stawia H. Maier: czym teraz posolić, gdy sól straciła już swój smak...?³³ Ta sytuacja stawia przed Kościołem i jego duszpasterstwem nowe wyzwania. Pojawiły się one na współczesnym horyzoncie eklezjalnym i powodują, że Kościół musi nie tylko szukać nowych dróg i metod przekazu wiary, ale też na nowo zdefiniować swoją posługę duszpasterską. W tych staraniach i poszukiwaniu nowej optyki w duszpasterstwie Kościołowi powinna towarzyszyć prawda, która wyraża się w znanym powiedzeniu przypisywanym Tertulianowi, że przydomkiem, a nawet swoistym drugim imieniem Chrystusa, jest prawda, a nie tylko zwykłe przyzwyczajenie czy nawet rutyna³⁴. Tę potrzebę ciągłej odnowy duszpasterstwa i metod przekazu wiary próbuje zdefiniować W. Kasper, twierdząc, że w dobie przełomu w Kościele i jego duszpasterstwie dominować powinna sprawdzona już zasada *non nova, sed noviter*³⁵. Jako Kościół jesteśmy bowiem wezwani do ciągłego konfrontowania „naszych doświadczeń i przyzwyczajzeń z ewangelizacją, [które] jest użyteczne nie tylko ze względów czysto funkcjonalnych, [ale przede wszystkim po to], aby poprawić nasze działanie i strategie głoszenia”³⁶.

Jednym z elementów tej nowej optyki powinna być umiejętność i gotowość do tego, by różne formy kryzysu dotykające obecnie życie eklezjalne potraktować nie tyle jako powód do biadolenia i rezygnacji, ile jako szansę i skuteczny impuls do odnowionego duszpasterskiego działania. Bardziej niż rezygnacji Kościołowi potrzeba dzisiaj tej właśnie świadomości, że nawet obecna sytuacja Kościoła, niebudząca raczej wcale wiosennych uczuć, stanowi

³³ M a i e r. *Vergegenwärtigung des Glaubens* s. 7.

³⁴ Por. W. K a s p e r. *Bewahren oder Verändern? W: Öffnung zum Heute. Die Kirche nach dem Konzil*. Red. U. Struppe, J. Weismayer. Innsbruck–Wien: Tyrolia 1991 s. 109-132 [tu s. 131].

³⁵ Tamże s. 123.

³⁶ Lineamenta XIII Zebrania Zwyczajnego Ogólnego Synodu Biskupów na temat: *Nowa Ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*. 8-28.10.2012 nr 2.

jednak dobry fundament odrodzenia życia eklezjalnego³⁷. Co więcej, współcześnie można nawet mówić o pewnej apatycznej reakcji Kościoła na problemy braku wiary. Duszpasterstwo Kościoła – już właściwie od średniowiecza – ukierunkowane jest tylko na ludzi będących już w Kościele, jednym słowem: na wierzących. To tradycyjnie sprofilowane duszpasterstwo odnosi się jedynie do osób pozostających w strukturach Kościoła i parafii i starających się wypełniać wszystkie zalecenia Kościoła. W ten sposób Kościół zdaje się nie uwzględniać przestrogi, jaką wypowiedział już sam Jezus, mówiąc, że nie przyszedł do zdrowych, ale wręcz przeciwnie – do tych, którzy się źle mają, do grzeszników (por. Mk 2, 17). Do tych słów odwoływał się najwyraźniej także H. Swoboda, ostrzegając przed ponad stuleciem, aby główna misja Kościoła nie ograniczała się jedynie do „nawracania już nawróconych”. Kościół nie powinien – jak to zauważył już na początku XX stulecia H. Swoboda – „nawracać już nawróconych”³⁸, ale powinien otworzyć się i na tych, którzy nie we wszystkim podzielają jego wiarę: na poszukujących, którzy wobec dzisiejszego Kościoła, jego praktyki i nauczania, starają się zachować dystans. Dlatego właściwie rozumiana troska Kościoła o wiernych i tym samym jego duszpasterstwo powinno się odnosić nie tylko do tych, którzy już są w Kościele, ale także do tych, których można określić mianem jeszcze nie chrześcijan i jeszcze nie wierzących oraz już nie chrześcijan i już nie wierzących³⁹. Taka optyka starań duszpasterskich Kościoła chce objąć możliwie szerokie kręgi ludzi i w ten sposób pozyskać ich dla Ewangelii. Kościół – tak przynajmniej podkreśla z naciskiem Klostermann – pozostanie wprawdzie na zawsze Kościołem grzeszników, ale nigdy nie może on być wspólnotą niewierzących⁴⁰.

Dlatego dla świadectwa życia i kościelnego przepowiadania ważna wydaje się logika, jaką proponuje K. Rahner. Jego zdaniem dla Kościoła jest rzeczą ważniejszą, aby pozyskać dla wiary jednego człowieka jutra, niż dwóch ludzi z wczoraj zachować w wierze, bo Bóg uratuje ich swoją łaską, nawet jeśli niepewnością napęlnia ich dzisiejszy i jutrzejszy sposób kościelnego przepowiadania. Strategia Bożego zbawienia i strategia Kościoła nie są w tej kwestii identyczne, ponieważ łaska Boża jest nieskończona, a siły Kościoła

³⁷ A r m b r u s t e r. *Von der Krise zur Chance* s. 14.

³⁸ Por. H. S w o b o d a. *Großstadtpastoral*. Regensburg ²1911 s. 351.

³⁹ W. Z a u n e r. *Evangelisierung und Neu-Evangelisierung*. „Theologisch-praktische Quartalschrift” 1990 nr 138 s. 49-56 [tu s. 52].

⁴⁰ F. K l o s t e r m a n n. *Gemeinde – Kirche der Zukunft*. T. 1. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1974 s. 59.

są bardzo ograniczone⁴¹. Kościół jako widzialna i historyczna społeczność ochrzczonych i jako instytucja nie może w swym zatroskaniu o zbawienie człowieka wychodzić z cichego założenia, jakoby zbawienie poszczególnych ludzi było w absolutny sposób związane z Kościołem czy nawet z nim identyczne. Troska samego Boga o zbawienie ludzi sięga bowiem znacznie dalej i jest bardziej skuteczna niż owa historyczna, widzialna i instytucjonalna troska Kościoła⁴². W tym sensie należy też rozumieć postulaty zmiany paradygmatów duszpasterstwa i próby poszukiwania nowych dróg przekazywania wiary podnoszone kiedyś przez K. Lehmana. Według zasady ukutej przez niego już prawie przed 40 laty, zarówno teologia, jak i kościelne przepowiadanie powinny być tak ukształtowane, aby od samego początku w każdym swoim staraniu teologia lub przepowiadanie – niezależnie od tego, do kogo są skierowane, zawsze były teologią i przepowiadaniem także dla „pogan”. Na horyzoncie kościelnego przepowiadania powinien stać nie tylko rozmazany obraz wierzącego, ale też postać niewierzącego. Zdaniem Lehmana kaznodzieja powinien w swoim przepowiadaniu uwzględniać także tego, który nie siedzi bezpośrednio pod amboną i nawet nie słucha kazania⁴³.

Kościół nie może już dzisiaj przy rozwiązywaniu najważniejszych problemów nowej ewangelizacji zadowolić się jedynie upiększaniem rzeczywistości i pozorowaniem działań. Nie może już tylko pytać, jak daleko może się posunąć oraz jakie możliwości i metody pracy ewangelizacyjnej dzisiaj wykorzystać. Obecna sytuacja królestwa Bożego zmusza niejako Kościół do tego, by podjąć daleko idące, sięgające ostateczności działania, aby pozostać takim Kościołem, jakiego oczekuje od nas Bóg⁴⁴. I nawet jeśli – z pastoralnego punktu widzenia – słuszną rzeczą jest dostrzeganie niemal wszędzie gotowego do zakiełkowania „ziarna” Ewangelii, to jednak dzisiaj, aby przekaz wiary był

⁴¹ R a h n e r. *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance* s. 65.

⁴² K. R a h n e r. *Die grundlegende Imperative für den Selbstvollzug der Kirche in der gegenwärtigen Situation*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Red. F. X. Arnold, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber. T. 2/1. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1966 s. 256-276 [tu s. 257].

⁴³ K. L e h m a n n. *Die kirchliche Verkündigung angesichts des modernen Unglaubens*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Red. F. X. Arnold, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber. T. 3. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1968 s. 638-670 [tu s. 651 n.].

⁴⁴ W. F ü r s t. *Plädoyer für formschöpferische Initiativen und einen Tutorismus des Wagnisses im pastoralen Handeln der Kirche*. W: *Wertewandel. Wandel der Lebensformen und Pastoral*. Red. H. J. Beckers, A. Wittrahm. Mönchengladbach: Kühlen 1993 s. 123-138 [tu s. 137 n.].

owocny, nie wystarczy jedynie otworzyć drzwi kościoła⁴⁵. W świadomości Kościoła dojrzeła już przekonanie, że nadszedł „czas, by Kościół wezwał swe wspólnoty chrześcijańskie do nawrócenia duszpasterskiego, ukierunkowania swych działań i struktur na misję”⁴⁶. Ten postulat wydaje się nawiązywać do jeszcze bardziej radykalnego i dalej idącego stwierdzenia P. M. Zulehnera, że uprawiane dotąd przez Kościół duszpasterstwo już nawróconych – swoiste nawracanie nawróconych powinno być zastąpione przez duszpasterstwo nawrócenia⁴⁷. Te postulaty wydają się otwierać przed Kościołem nowe perspektywy przekazywania wiary we współczesnym społeczeństwie i stanowić istotne wskazania dla budowania nowej optyki duszpasterskiej, adekwatnej dla dzisiejszych czasów i koniecznej w procesie nowej ewangelizacji.

BIBLIOGRAFIA

- A b e l P.: Über-leben? Pastoraltheologische Beobachtungen zur Lage von Religion und Kirche. W: Kirche postmodern überholt? Erfahrungen und Visionen in einer Zeit des Umbruchs. Red. J. Homeyer, G. Steins. München: Bernward bei Don Bosco 1996.
- A r m b r u s t e r K.: Von der Krise zur Chance. Wege zu einer erfolgreichen Gemeindepastoral. Freiburg: Herder 1999.
- B i e l R.: Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha. Tarnów: Biblos 2012.
- B i e l R.: Die Krise der sakramentalen Dimension des kirchlichen Lebens. „Pastoraltheologische Hefte” 3:2010 s. 6-13.
- B i e l R.: Wewnątrzkościelne źródła osłabienia wiary chrześcijan. W: Duszpasterstwo wobec kryzysu wiary. Red. W. Przygoda, K. Świąt. Lublin: Wydawnictwo KUL 2013 s. 79-102.
- Entscheidungen – Bundesverfassungsgericht: Senatsentscheidung. „Neue Juristische Wochenschrift” 38:1995 s. 2477-2483.
- F ü r s t W.: Plädoyer für formschöpferische Initiativen und einen Tutorismus des Wagnisses im pastoralen Handeln der Kirche. W: Wertewandel. Wandel der Lebensformen und Pastoral. Red. H. J. Beckers, A. Wittrahm. Mönchengladbach: Kühlen 1993 s. 123-138.
- H o m e y e r J.: Die Weitergabe des Glaubens. Die Zukunft des Glaubens. Gemeinsame Studientagung der Deutschen Bischofskonferenz und des Zentralkomitees der deutschen Katholiken (ZdK) vom 16. bis 18. November 1988. Red. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. Arbeitshilfen nr 65 s. 13-38.

⁴⁵ A. S c h i f f e r l e. *Geduld und Vertrauen. Franz Kardinal König. Texte und Gespräche*. Freiburg: Paulusverlag 1995 s. 129.

⁴⁶ Lineamenta XIII Zebrania Zwyczajnego Ogólnego Synodu Biskupów na temat: *Nowa Ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*. 8-28.10.2012 nr 10.

⁴⁷ P. M. Z u l e h n e r. *Heirat – Geburt – Tod. Eine Pastoral zu den Lebenswenden*. Wien–Freiburg–Basel: Herder ⁵1987 s. 27.

- K a s p e r W.: Bewahren oder Verändern? W: Öffnung zum Heute. Die Kirche nach dem Konzil. Red. U. Struppe, J. Weismayer. Innsbruck–Wien: Tyrolia 1991 s. 109-132.
- K l o s t e r m a n n F.: Gemeinde – Kirche der Zukunft. T. 1. Thesen, Dienste, Modelle. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1974.
- K o c h K.: Kirche – um Gottes willen! Unzeitgemäße Reden gegen den Trend. Freiburg: Paulusverlag 1998.
- K o c h K.: Kirche im Übergang zum dritten Jahrtausend. Weisungen für die Kirche der Zukunft. Freiburg: Kanisiusverlag 2000.
- K o c h K.: Kirchliches Leben im Zeichen des Mysteriums Gottes. W: Gottes Weisheit im Mysterium. Vergessene Wege christlicher Spiritualität. Red. A. Schilson. Mainz: Matthias-Grünewald-Verlag 1989 s. 315-322.
- K o c h K.: Leben mit dem, der lebt. Perspektiven der priesterlichen Weggefährtschaft im Licht von Joh 21. W: Priester – Visionär und Realist. Zur prophetischen Dimension des geistlichen Amtes. Red. P. Klasvogt, K. Koch. Paderborn: Bonifatius 2001 s. 147-176.
- K o c h K.: Minarett – ein Schmelztiegel von Problemen? „Schweizerische Kirchenzeitung“ 5:2010 s. 98-103.
- K o c h K.: Zeit-Zeichen. Kleine Beiträge zur heutigen Glaubenssituation. Freiburg: Kanisius 1998.
- K o c h K.: Zum Innersten. Für eine Kirche, die das Geheimnis lebt. Freiburg–Basel–Wien: Herder 2003.
- K o c h K.: Zur Rettung eines kirchlichen Dienstes. Freiburg: Paulusverlag 1992.
- K o c h K.: Zwischenrufe. Plädoyer für ein unzeitgemäßes Christentum. Freiburg i. Br.: Christophorus 1987.
- L e h m a n n K.: Die kirchliche Verkündigung angesichts des modernen Unglaubens. W: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Red. F. X. Arnold, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber. T. 3. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1968 s. 638-670.
- L e h m a n n K.: Erzählt euren Kindern davon... W: Die Zukunft des Glaubens. Gemeinsame Studientagung der Deutschen Bischofskonferenz und des Zentralkomitees der deutschen Katholiken (ZdK) vom 16. bis 18. November 1988. Red. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. Arbeitshilfen nr 65 s. 22-38.
- M a i e r H.: Vergegenwärtigung des Glaubens. W: Die Zukunft des Glaubens. Gemeinsame Studientagung der Deutschen Bischofskonferenz und des Zentralkomitees der deutschen Katholiken (ZdK) vom 16. bis 18. November 1988. Red. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. Arbeitshilfen nr 65 s. 7-21.
- M e i s n e r J.: Wider die Entsinlichung des Glaubens. Graz: Styria 1990.
- N i e n t i e d t K.: Dem Glauben Gestalt geben. „Herder Korrespondenz“ 40:1986 s. 105-107.
- R a h n e r K.: Die grundlegende Imperative für den Selbstvollzug der Kirche in der gegenwärtigen Situation. W: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Red. F. X. Arnold, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber. T. 2/1. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1966 s. 256-276.
- R a h n e r K.: Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1989.
- S c h i f f e r l e A.: Geduld und Vertrauen. Franz Kardinal König. Texte und Gespräche. Freiburg: Paulusverlag 1995.
- Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz: Sakramentenpastoral im Wandel. Bonn 1993.
- S w o b o d a H.: Großstadtpastoral. Regensburg ²1911.

- W a n k e J.: Lasst uns das Licht auf den Leuchter stellen. Impulse für Christen. Leipzig: Benno Verlag 2001.
- W a n k e J.: Der Weg der Kirche in unserem Raum. Versuch einer Pastoralen Standortbestimmung. „Priesterjahrbuch“ 1986 s. 16-26.
- Z a u n e r W.: Evangelisierung und Neu-Evangelisierung. „Theologisch-praktische Quartalschrift“ 1990 nr 138 s. 49-56.
- Z u l e h n e r P. M.: Heirat – Geburt – Tod. Eine Pastoral zu den Lebenswenden. Wien–Freiburg–Basel: Herder ⁵1987.

W POSZUKIWANIU KSZTAŁTU NOWEJ EWANGELIZACJI

S t r e s z c z e n i e

Zmiany cywilizacyjne, jakie dokonały się w Europie w ostatnich dziesięcioleciach, doprowadziły do kryzysu życia eklezjalnego wyrażającego się w formule: społeczeństwo bez Kościoła, Kościół bez wiernych, wierni bez wiary. Taka sytuacja zmusza Kościół do poszukiwania nowych płaszczyzn przekazywania wiary i ewangelizacji, ponieważ dawne, zakorzenione w Kościele ludowym punkty wsparcia ulegają rozkładowi. Dzisiejsi wierni utracili też podstawową wrażliwość na sprawy wiary. Dlatego przekaz wiary powinien dokonywać się obecnie głównie na płaszczyźnie *kerygmy* i *mistagogii* oraz mieć charakter wspólnotowy. Wymaga to od Kościoła zmiany optyki pracy duszpasterskiej i nowego otwarcia nie tylko na tych już nawróconych, ale także na tych, którzy wciąż jeszcze potrzebują nawrócenia.

Słowa kluczowe: Kościół, ewangelizacja, społeczeństwo, duszpasterstwo, kryzys wiary.